

Varga Yvett

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Menyhárd Attila tanszékvezető egyetemi tanár

A „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma az Európai Unió Bírósága uniós joghatósági rendeletekkel összefüggő esetjogában – a közjogi jogalany mint peres fél részvételével zajló eljárások tükrében¹

I. A tanulmány tárgya és célkitűzése

A „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma az 1968-as Brüsszeli Egyezménytől kezdődően a régi és az új Luganói Egyezményen át a ma is hatályos joghatósági rendeletekig, így különösen a 1215/2012/EU rendeletig, a joghatóságról való gondolkodás alapvető és megkerülhetetlen fogalmaként szolgált az Európai Gazdasági Közösség, majd az Európai Unió államaiban a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés feltételeinek elvi megteremtése és az uniós vívmányok gyakorlati alkalmazása szempontjából.

E kifejezésekör értelmezése azonban kezdetektől számos tekintetben bizonytalanságot hordozott, különösen, amikor valamely közjogi jogi személy által vagy valamely közjogi jogi személlyel szemben megindított peres eljárásokban merült fel az e fogalmi körre és ezáltal az uniós joghatósági szabályokra való hivatkozás. Az uniós igazságügyi jogalkotás ráadásul a polgári és kereskedelmi ügy absztrakt fogalmát nemcsak a joghatóság, hanem az alkalmazandó jog meghatározása szempontjából, valamint számos más eljárásjogi kérdés szempontjából is kiindulási ponttá és alapvető vizsgálati elemmé tette. Így e kérdéskör fokozott gyakorlati relevanciát nyert – mind a peres felek stratégiaalkotása, mind a tagállami bíróság saját eljárása, mind pedig általában az Unió államai közti igazságügyi együttműködés fennállta és szorossága szempontjából.

¹ Jelen tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

A jelen tanulmány mindezzel összefüggésben elsőként megkísérli röviden összefoglalni, miként vált a joghatósági szabályozás történetileg egyre árnyaltabbá az alapvető tárgyi hatály kijelölése tekintetében. Ezt követően felvázolja, miként befolyásolta e szabályok alkalmazását az Európai Unió Bíróságának az esetjoga a közjogi jogi személy által vagy közjogi jogi személlyel szemben megindított perekben, és a jelen tanulmány – vállaltan a teljesség igénye nélkül – rámutat arra, milyen főbb, máig ható ellentmondásokkal terhelt az esetjog.

Ezzel párhuzamosan a jelen tanulmány megkísérli bemutatni, milyen visszatérő alapvető dilemma húzódik meg az előbbi értelmezési kérdésre adott válasz mögött, és a joggyakorlat pillanatnyi állapota milyen főbb anyagi és eljárásjogi aggályokat vethet fel. Ezzel kapcsolatosan a tanulmány kiemelten vizsgálja az Európai Unió Bíróságának a közelmúltban, az ún. *Land Berlin vs. Sapir*,² a *Sunico*³ és a *Siemens* ügyben⁴ meghozott ítéleteinek az egymással való összeegyeztethetőségét és e döntések fényében a joggyakorlat főbb tendenciáit.

A fentiekén túl pedig a tanulmány röviden kitér arra is, miben állhat a tagállami bíróságok felelőssége a fenti bizonytalanságok feloldása terén az uniós esetjog által eddig kijelölt és a jövőben kijelölendő értelmezési keretben.

II. A polgári és kereskedelmi ügy fogalma történeti tükrében

1. Az 1968-as Brüsszeli Egyezmény

Történetileg szemlélve, a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma már az 1968-as Brüsszeli Egyezmény megalkotása óta a joghatósági szabályozás tárgyi hatályának pozitíve meghatározott elhatárolási szempontjaként szolgált.

A Brüsszeli Egyezmény 1. cikk (1) bekezdése ugyanis akként rendelkezett, hogy „[e]zen Egyezményt polgári és kereskedelmi ügyekben kell alkalmazni a bíróság vagy törvényszék jellegére való tekintet nélkül.” E pozitíve meghatározott hatályhoz képest sorolta fel a Brüsszeli Egyezmény azokat a külön nevesített kivételi köröket, amelyek kívül estek

² A Bíróság 2013. április 11-i ítélete a C-645/11. sz. *Land Berlin versus Ellen Mirjam Sapir és társai* ügyben (*Land Berlin vs. Sapir* ügy), ECLI:EU:C:2013:228.

³ A Bíróság 2013. szeptember 1-i ítélete a C-49/12. sz. *The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs versus Sunico ApS és társai* ügyben (*Sunico* ügy), ECLI:EU:C:2013:545.

⁴ A Bíróság 2016. július 28-i ítélete a C-102/15. sz. *Gazdasági Versenyhivatal versus Siemens Aktiengesellschaft Österreich* ügyben (*Siemens* ügy), ECLI:EU:C:2016:607

az Egyezmény szabályozási körén – a közigazgatási, illetve közhatalmi jogviszonyok azonban ekkor még nem minősültek *expressis verbis* kivett tárgykörnek.⁵

1978-ban azonban – negatív oldalról – már akként pontosították a Brüsszeli Egyezmény tárgyi hatályát, hogy nem minősülnek polgári és kereskedelmi ügynek az adó-, vám- és közigazgatási ügyek.⁶ E jogalkotási technika ugyanakkor teleologikus értelmezéssel élve nem a polgári és kereskedelmi ügyek körének a szűkítését, hanem pusztán az értelmezés megkönnyítését szolgálta – figyelemmel a Közösség tagállami jogrendszereinek az időközben bekövetkezett sokszínűbbé válására.⁷

2. Az 1988-as és a 2007-es Luganói Egyezmény

A Brüsszeli Egyezmény (módosításának) a sikerét mutatja, hogy a „polgári és közigazgatási ügy” fogalmi körét mind az 1988-as Luganói Egyezmény 1. cikk (1) bekezdése, mind a 2007-es Új Luganói Egyezmény 1. cikk (1) bekezdése is a fentiekkel azonos módon határozta meg, így a joghatósági szabályozás közös alapelemévé a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma vált.

3. A joghatósági rendeletek tárgyi hatály szabályozása

E szabályozási modellt követte lényegében a 44/2001/EK rendelet („**Brüsszel I. Rendelet**”) 1. cikke is, kimondva, hogy e rendeletet polgári és kereskedelmi ügyekben kell alkalmazni a bíróság jellegére való tekintet nélkül, azzal, hogy e rendelet nem terjed ki különösen az adó-, vám- vagy közigazgatási ügyekre.

A Brüsszel I. Rendelet revíziója nyomán megszületett 1215/2012/EU rendelet („**Brüsszel Ia. Rendelet**”) tárgyi hatály szabályozása pedig úgyszintén a fenti szabályozás elvi tartalmát megőrizve, de azt tovább konkretizálva rögzítette, hogy az uniós polgári és kereskedelmi ügyekre vonatkozó joghatósági szabályozás nem alkalmazható az államnak a közhatalmi jogosítványai gyakorlása (azaz az ún. *acta iure imperii* ügyek)

⁵ Brüsszeli Egyezmény 1. cikk (2) bekezdés.

⁶ E változások háttérében döntően az a jogalkotói szándék húzódott, amely meg kívánta gátolni Nagy-Britannia és Írország csatlakozását követően a *common law* jogrendszerekben a közjog és a magánjog fogalmi koncepcióinak kontinentális jogi felfogástól idegen megközelítési módjait, illetve e kettős tagolás hiányait, lásd ehhez Evrigenis – Kerameus 1986, 28. pont.

⁷ Magnus – Mankowski, 2007, 51. Lásd ehhez Schlosser 1979, 23. pont.

során végrehajtott intézkedéseire vagy mulasztásaira vonatkozó felelősségre sem.⁸

Az időközben megalkotott 650/2012/EU rendelet („**Öröklési Rendelet**”) szintén kizárta saját alkalmazhatóságát adó-, vám- és közigazgatási ügyekben,⁹ míg a 4/2009/EK rendelet („**Tartási Rendelet**”) preambulumban utalt vissza a polgári és kereskedelmi ügyek területén megszületett szabályozásra mint közvetlen szabályozási előképre.¹⁰ A házassági ügyekben és a szülői felügyelet körében alkalmazandó 2201/2003/EK rendelet („**Brüsszel IIa. Rendelet**”) tárgyi hatálya pedig szintén kifejezetten említi a polgári ügyeket mint elhatárolási szempontot.¹¹

4. A polgári és kereskedelmi ügy fogalma az uniós kollíziós jogi szabályozás és más polgári igazságügyi együttműködést érintő instrumentumok oldaláról

A „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmának ugyanakkor a fenti jogalkotási hullámmal párhuzamosan a joghatósági rendeleteken túlmutató szerepe is kialakult.

Így a „polgári és kereskedelmi ügyek” körére mint hatálymeghatározásra hivatkozik az uniós kollíziós jogi szabályozás két alapvető instrumentuma: a szerződéses kötelezettségekre vonatkozó alkalmazandó jogról szóló 593/2008/EK rendelet („**Róma I. Rendelet**”)¹² és a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló 864/2007/EK rendelet („**Róma II. Rendelet**”) is.¹³ A Róma I. Rendelet és a Róma II. Rendelet egyaránt követi a joghatósági szabályozást annyiban, hogy nevesíti az adó-, vám- és közigazgatási ügyeket mint kivett tárgyköröket, a Róma II. Rendelet pedig a Brüsszel Ia. Rendelettel összhangban az ún. *acta iure imperii*¹⁴ ügyek kivételként való említésére is kifejezetten kitér.

A teljesség igénye nélkül az ekként körülírt „polgári és kereskedelmi ügyekre” vetíti saját alkalmazási körét az 1393/2007/EK rendelet

⁸ Megjegyzendő, hogy a Brüsszel Ia. Rendelet 1. cikk (2) bekezdése számszerűsítve több kizárt tárgykört tartalmaz, mint a Brüsszel I. Rendelet 1. cikk (2) bekezdése, ez azonban a Tartási Rendelet és az Öröklési Rendelet megalkotására vezethető vissza.

⁹ Öröklési Rendelet 1. cikk (1) bekezdés.

¹⁰ Lásd különösen a Tartási Rendelet (1)-(5) és (48) preambulumbekendéseit.

¹¹ Brüsszel IIa. Rendelet 1. cikk (1) bekezdés.

¹² Róma I. Rendelet 1. cikk (1) bekezdés

¹³ Róma II. Rendelet 1. cikk (1) bekezdés

¹⁴ Róma II. Rendelet 1. cikk (1) bekezdés

(„**Kézbesítési Rendelet**”)¹⁵ és az 1896/2006/EK rendelet („**EU FMH Rendelet**”) is,¹⁶ szintén rögzítve a negatív hatály körében az adó-, vám- és közigazgatási ügyeket, valamint az *acta iure imperii* ügyeket is. A „polgári és kereskedelmi ügyek” fogalma ráadásul szerephez jut az Európai Igazságügyi Hálózattal,¹⁷ a másik uniós tagállam területén való bizonyításfelvétellel¹⁸ vagy a kisértékű követelések érvényesítésével összefüggésben¹⁹ megszületett uniós szabályozás terén is.

A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy a történeti fejlődés során a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma a nemzetközi magánjog és általában az uniós igazságügyi együttműködés alapfogalmává vált, amelynek értelmezése ennél fogva kiemelt jelentőséggel bír a joggyakorlatban, sőt a hatály-kijelölés az Unió és a tagállamok közti hatáskör- és szuverenitás-megosztásra is rezonál e szabályozási területen.²⁰

III. Értelmezési alapvetések az Európai Unió Bíróságának az esetjogában

A fenti jogalkotói lépésekkel párhuzamosan az Európai Unió Bírósága is több ügyben kényszerült az évtizedek során a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmának értelmezésére, méghozzá dinamikusan változó anyagi- és eljárásjogi környezetben, változatos tárgyú ügyekben eljárva.

Elöljáróban összegezve a joggyakorlat nehéz eseteit, a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá tartozás elsősorban akkor okozott értelmezési bizonytalanságot, amikor a tagállami magánjogok közjogiasodó szabályozási hátterével, illetve a kontraktualizálódó közigazgatást érintő ügyekben kellett állást foglalnia az Európai Unió Bíróságának a „polgári és kereskedelmi ügy” határterületeiről, azaz a közjog és a magánjog közti határvonallal összefüggésben felmerült joghatósági kérdések képezték az értelmezés tárgyát.

¹⁵ Kézbesítési Rendelet 1. cikk (1) bekezdés.

¹⁶ EU FMH Rendelet 2. cikk (1) bekezdés.

¹⁷ A Tanács határozata (2001. május 28.) az Európai Igazságügyi Hálózat létrehozásáról polgári és kereskedelmi ügyekben, 1. cikk (1) bekezdés.

¹⁸ A Tanács 1206/2001/EK rendelete (2001. május 28.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködéséről, 1. cikk (1) bekezdés.

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről, 2. cikk (1) bekezdés.

²⁰ Másként megfogalmaz a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma vertikális és horizontális értelemben is kontinuitást mutat – lásd ehhez Crawford – Carruthers 2014, 2.

1. A „polgári és kereskedelmi ügy” mint az uniós jog sui generis fogalma

Az interpretációs folyamat során az Európai Unió Bírósága mindenekelőtt világossá tette és többször megerősítette, hogy a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmát számos más uniós jogi fogalomhoz hasonlóan, a tagállami belső jogoktól függetlenül, *sui generis* uniós jogi fogalomként kell értelmezni, méghozzá elsődlegesen a szabályozás céljára és felépítésére, másodlagosan a nemzeti jogrendszerek összességéből következő általános elvekre figyelemmel.²¹ Emellett – összhangban a későbbi Brüsszel Ia. Rendelet (10) preambulumbekzdésével – azt is leszögezte az Európai Unió Bírósága, hogy a polgári és kereskedelmi ügy fogalmának ki kell terjednie valamennyi jellemző polgári és kereskedelmi ügýtípusra, azzal, hogy a történeti fejlődés során a normaszövegbe emelt kivételeket kifejezetten megszorítóan kell értelmezni.²²

A tagállami belső jogoktól független értelmezés elve értelmében a kezdetektől a joggyakorlat egyik alapvetése volt, hogy a tagállami hatásköri szabályok alapján közigazgatási, munkaügyi vagy büntető bíróság elé tartozó jogviták uniós jogi értelemben véve polgári és kereskedelmi ügynek minősülhetnek (legyen szó akár közigazgatási szerződéses jogvitáról, akár közigazgatási jogkörben okozott károkról vagy akár büntetőperben előterjesztett polgári jogi igényekről).²³

A joggyakorlat ugyanis a korai időktől kezdődően rámutatott arra, hogy jóllehet egyes tagállamok jogrendszerei (így különösen a francia jogrendszer) meglehetősen széles körben értelmezik a közigazgatási ügy fogalmát a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmának a rovására, ez az értelmezés nem helyettesítheti vagy előzheti meg a „polgári és kereskedelmi ügy” uniós fogalmának a meghatározását.²⁴ Hasonlóképpen,

²¹ Lásd például a Bíróság 1976. október 14-i 29/76. sz. *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG versus Eurocontrol* ügyben hozott ítéletét (*Eurocontrol* ügy), rendelkező rész 1. pont, ECLI:EU:C:1976:137. Hasonlóképp érvelt a Bíróság az 1979. február 22-i, 133/78. sz. *Henri Gourdain versus Franz Nadler* ügyben hozott ítéletében (*Gourdain* ügy), ECLI:EU:C:1979:49, valamint az 1980. december 16-i 814/79. sz. *Holland Állam versus Reinhold Ruffer* ügyben hozott ítéletében (*Ruffer* ügy), ECLI:EU:C:1980:291. A következő két évtized esetjogát is ez az értelmezési alapelv határozta meg, lásd például a Bíróság 1993. április 21-i C-172/91. sz. *Volker Sonntag versus Hans Waidmann és társai* ügyében hozott ítéletét (*Sonntag* ügy), ECLI:EU:C:1993:144, és a 2002. november 14-i, C-271/00 számú *Gemeente Steenbergen versus Luc Baten* ügyben hozott ítéletét (*Baten* ügy) ECLI:EU:C:2002:656.

²² A Bíróság 2014. október 23-i C -302/13. sz. *flyLAL Lithuanian Airlines AS kontra Starptautiskā lidosta Rīga VAS és Air Baltic Corporation AS* ügyben hozott ítélete (*flyLAL* ügy), EU:C:2014:2319, 27. pont.

²³ Lásd például a büntetőügyekkel összefüggésben a már idézett *Sonntag* ügyben született ítélet 2. pontját és a rendelkező rész 1. pontját, ahol egy olasz büntetőbíróság polgári ügyben hozott döntésének németországi elismerése volt az ügy tárgya. A Bíróság ezt az elvi tételt megerősítette például a 2015. október 22-i, C-523/14. számú *Aannemingsbedrijf Aertssen NV és társa versus VSB Machineverhuur BV és társa* ügyben hozott ítéletében (*Aannemingsbedrijf Aertssen NV* ügy), rendelkező rész 1. pont, ECLI:EU:C:2015:722.

²⁴ A francia jog közigazgatási ügy fogalmától való elhatárolódás és a tagállami jogrendszerekben

habár a tagállamok bizonyos ügyek (különösen a munkajogi igények) eldöntésére a polgári és kereskedelmi fórumoktól elkülönült fórumrendszert hoznak létre, az uniós joggyakorlat azonban e megközelítéssel szemben a tág értelemben felfogott polgári és kereskedelmi ügy doktrínája mellett áll ki.²⁵

Ekként az Európai Gazdasági Közösség, majd az Európai Unió bővülése során megerősítést nyert, hogy noha a közigazgatással vagy a munkajoggal összefüggő ügyek köre több tagállamban is hasonló módon relatív elkülönültséget mutat, ám mindez nem jelent érdemi eltérést „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmának mint uniós jogi fogalomnak az értelmezése szempontjából.

2. A vitássá tett jogviszony tartalmi vizsgálatának az elve

Az uniós joggyakorlat tehát hosszú idő óta a tagállami belső jog minősítésének az automatikus elfogadása és követése helyett alapvetően a jogviszony gondos tartalmi vizsgálatára hív fel. Ez az analízis kiindulási pontként érinti a peres felek személyét, de szerephez juttatja a jogvita tárgyának és a kapcsolódó jogviszonyból eredő jogok és kötelezettségek összességének az elemzését.²⁶ E vizsgálat során különösen az alábbi szempontok juthatnak szerephez:

- (i) a peres felek közti jogvita tárgya,²⁷
- (ii) a peres felek közti jogviszony(ok) lehetséges minősítése,²⁸
- (iii) az egymással jogviszonyra lépő felek céljai (így különösen, hogy a közérdek vagy a magánérdek védelme érdekében járnak-e el),²⁹
- (iv) a jogviszony létrejöttének fő jellemzői,³⁰

közigazgatási bíróságok hatáskörébe tartozó ügyekhez, lásd Jenard 1979, 9-10.

Ez az alapvetés egy közelmúltban végzett kutatás alapján máig alacsony intenzitással van jelen egyes tagállamok (közigazgatási) bírászkodásában. Lásd Kačevska et al. 2012, 372. skk.

²⁵ Evrigenis – Kerameus 1986, 29. pont.

²⁶ Lásd pl. a Bíróság 2011. október 18-i C-406/09. sz. *Realchemie Nederland BV versus Bayer CropScience AG* ügyben hozott ítéletét (*Realchemie* ügy), különösen 41. pont, ECLI:EU:C:2011:668 és a kapcsolódó szakirodalmi elemzések közül pl. Beaumont – Yüksel 2017, 504.

²⁷ Lásd pl. a Bíróság 2009. április 28-i ítéletét a C-420/07. sz. *Meletis Apostolides versus David Charles Orams és társa* ügyben (*Apostolides* ügy), 41. pont, ECLI:EU:C:2009:271. Hasonlóképp az *Eurocontrol* ügyben hozott ítélet 4. pont; a *Rüffer* ügyben hozott ítélet 14. pont; a Bíróság 2003. május 15-i C/266-01. sz. *Préservatrice foncière TIARD versus Holland Állam* ügyben hozott ítélet (*Préservatrice foncière* ügy) 21. pont ECLI:EU:C:2003:282, valamint a Bíróság 2007. február 15-i C-292/05. sz. *Eirini Lechouritou és társai kontra Dimosio tis Omospondiakis Dimokratias tis Germanias* ügyben hozott ítélet (*Lechouritou* ügy), 30. pont, ECLI:EU:C:2007:102.

²⁸ Lásd pl. az *Apostolides* ügyben hozott ítélet, 42. pont, a *Land Berlin vs. Sapir* ügyben hozott ítélet, 34. pont, a Bíróság 2017. március 9-i C-551/15. sz. *Pula Parking d.o.o. kontra Sven Klaus Tederahn* ügyben hozott ítéletét (*Pula Parking* ügy), 34. pont.

²⁹ *Pula Parking* ügyben hozott ítélet, 35. pont

- (v) a felek tartalomalakító szabadságának megléte és kiterjedtsége,³¹
- (vi) a jogviszonyból fakadó jogvédelmi eszközöknek a jellege és a súlya,³² valamint
- (vii) a kereset alapjának és a keresetindítás módjának a szabályrendszere.³³

A fenti szempontok közül különös súllyal eshetnek latba a jogviszony létrejöttének körülményei és a felek tartalomalakító szabadsága (így például, hogy egy adott jogviszony létrejött-e a felek szabad elhatározásán vagy jogszabály kötelező előírásán alapult-e, illetve, hogy a felek akarata milyen mértékben tudja formálni a jogviszonyból fakadó jogokat és kötelezettségeket.)³⁴

Hasonlóképpen kiemelt szerepet szán a joggyakorlat a jogviszonyból fakadó jogvédelmi eszközök részletes elemzésének, ideértve, hogy az adott jogviszonyban a fél vagy felek által gyakorolható szankciók:

- (i) hagyományosan közjogi vagy magánjogi eszköznek tekinthetőek,³⁵
- (ii) represszív vagy reparatív jellegűek-e, valamint, hogy³⁶
- (iii) ezek esetleges alkalmazása vagy kilátásba helyezése nem borítja-e fel a felek közti magánjogi jogviszony rendszerét.³⁷

A fenti mérlegelési szempontokhoz ugyanakkor nem rendelhető hozzá előre meghatározott és tényállástól függetlenül érvényesülő súly vagy szorzó, és a jogirodalom is más-más szempontokat ír le kiemelt (vagy éppen mellőzött) aspektusként az egyes ügyekben.³⁸

³⁰ Lásd például az *Eurocontrol* ügyben hozott ítélet, 4. pont; a *Préservatrice foncière* ügyben hozott ítélet, 33-34. pont; a *Lechouritou* ügyben hozott ítélet, 32. pont; a *Pula Parking* ügyben hozott ítélet, 35. pont.

³¹ Így az *Eurocontrol* ügyben hozott ítélet, 4. pont; *Préservatrice foncière* ügyben hozott ítélet; *Lechouritou* ügyben hozott ítélet, 32. pont.

³² A *Préservatrice foncière* ügyben hozott ítélet, 33-35. pont; a *Lechouritou* ügyben hozott ítélet, 32. pont.

³³ Lásd az *Apostolides* ügyben hozott ítélet, 45. pont, a *Baten* ügyben hozott ítélet, 31. pont, a *Land Berlin vs. Sapir* ítélet, 34. pont; a *Pula Parking* ügyben hozott ítélet, 34. pont, a *Sunico* ügyben hozott ítélet, 35. pont.

³⁴ Ezt mutatja az *Eurocontrol* formula hosszú időn keresztül történő alkalmazása és megerősítése többek közt a már idézett *Rüffer*, *Baton* vagy *Préservatrice foncière* ügyben.

³⁵ *Préservatrice foncière* ügyben hozott ítélet, 30. és 35. pont.

³⁶ Lásd pl. *Realchemie Netherland* ügy, 41. pont vagy *Pula Parking* ügyben hozott ítélet, 36. és 39. pont.

³⁷ Lásd ilyen értelemben *Préservatrice foncière* ügyben hozott ítélet, 35. pont, illetve a *Pula Parking* ügyben hozott ítélet, 37. pont.

³⁸ Így pl. a joggyakorlat egy része a tagállami jogok közös corpusának „zsákutcájára” hívja fel a figyelmet az Unió bővülésével párhuzamosan, valamint arra, hogy a joghatósági szabályozás számos olyan célt szolgál, amelyek egyidejűleg konfliktus nélkül aligha valósíthatók meg. Lásd pl. Magnus – Mankowski 2007, 50. Hasonlóan Rogerson 2013, 58.

3. Lehetséges csoportosítási elvek az Európai Unió Bírósága vonatkozó ítéletei rendszerezéséhez

A jogirodalom leggyakrabban a döntés érdeme felől rendszerezi a joghatósági ügyekben megszületett uniós bírósági esetjogot: azaz pusztán a „polgári és kereskedelmi ügy” uniós fogalma alá tartozó ügyek és a kivett ügyek között tesz különbséget.³⁹ Hasonlóképpen gyakori – akár az előbbi osztályozással párhuzamosan – az eljáró jogalanyok közjogi és magánjogi jellegére és e minőségében való eljárására vonatkozó utalás alapján eltérő kategóriák felállítása, és lényegében e jogviszonyok szerinti rendszerezése.⁴⁰

Az ügykörök felől közelítve már többféle fogalomalkotási rendszer is egymás mellett. Egyes szerzők pusztán az ügy szűkebb értelemben vett tárgya szerint csoportosítják az ügyeket, míg mások a szerződéses és a szerződésen kívüli igények szerint rendszerezik az eddigi joggyakorlat főbb mérföldköveit, és különösen a szerződésen kívüli kötelmi igényeket érintő uniós bizonytalanságokra mutatnak rá (így különösen a jogalap nélküli gazdagodást illetően).⁴¹

A fenti csoportosításbeli eltérések ellenére a szakirodalmi források többsége három alaptételt emel ki a vonatkozó uniós esetjogot illetően.

Elsőként, ha a közjogi szerv közjogi jogszabályok által meghatározott (tisztán) közjogi jogköröket gyakorol, az uniós esetjog nem tartja megállapíthatónak a polgári és kereskedelmi jogvita fogalma alá való tartozást, hiszen – az Európai Unió Bíróságának következetes esetjoga szerint – a „polgári és kereskedelmi” jelleg valamennyi lényeges ismérve hiányzik.⁴²

Másrészt a közjogi jogalany által magánjogi jogalannyal megkötött szerződés minősítése már komplexebb vizsgálatot követelhet meg. A szerződéses jogviszony megléte ugyanis nem garantálja, hogy az adott jogviszony automatikusan polgári vagy kereskedelmi jellegűnek minősül. Ha ugyanis a szerződéskötés kötelező és a szerződés lényeges kérdései kapcsán egyoldalúan a közjogi jogalany határozza meg a feltételeket, továbbá a közjogi jogalany szerződésszegés esetén túlzott vagy represszív

³⁹ Döntően így jár el pl. Magnus – Mankowski 2007, 51.

⁴⁰ Van Hoek rendszerében aszerint is különbség tehető, hogy a közjogi jogalany mely peres fél pozíciójában jár el, tipikusan ugyanis a kérdés más hangsúlyokkal merül fel, amennyiben a közjogi jogalany felperesként vagy alperesként áll perben. Van Hoek 2020, 175.

⁴¹ Grusic 2019.

⁴² Lásd az *Eurocontrol* ügyben hozott ítélet 4. pontját, a *Rüffer* ügyben hozott ítélet, 8. pontját, a *Baten* ügyben hozott ítélet 30. pontját vagy a *Préservatrice foncière* ügyben hozott ítélet 22. pontját. Hasonlóképpen foglal állást a *Henkel* ügyben hozott ítélet, 26. bekezdés, a *Sonntag* ügyben hozott ítélet, 20. pont, *Apostolides* ügyben hozott ítélet, 43. pont.

szankciók gyakorlására jogosult, melyek meghaladják a magánjogi szabályokat, illetve, ha a jogviszony egésze a közjog alapján nyer szabályozást, akkor a formálisan meglévő szerződéses jogviszony ellenére sem beszélhetünk polgári vagy kereskedelmi ügyről – legalábbis az uniós jog *sui generis* „polgári és közigazgatási ügy” fogalma értelmezési keretrendszerében (az ún. *Eurocontrol* formula alapján).⁴³

Harmadrészt pedig két – első ránézésre – magánjoginak látszó jogalany (így két gazdasági társaság) közti szerződéses jogviszony polgári és kereskedelmi jellege is megkérdőjelezhető lehet, ha legalább az egyik gazdasági társaság – akár csak a helyi vagy ágazati – közérdek érdekében jár el.⁴⁴

A fentiek tükrében azonban nehezen megválaszolhatóan mutatkozik az elhatárolási scenárió, amikor a közjogi szerv valamilyen jogszabályi rendelkezésen alapuló marasztalási igényt terjeszt elő olyan szolgáltatásért, amely tisztán magánjogi alapon is nyújtható lenne, különösen, ha a szerződés ráutaló magatartással is megkötésre kerülhetett a felek között (pl. tipikusan ilyen szolgáltatás a közterületi parkolás.) Úgyszintén nehéz határterületnek tűnik azon keresetek megítélése, ahol a felperes a vagyoni viszonyokban – a közjogi szabályok által indukáltan – bekövetkezett „veszteség” megtérítését vagy előny visszatérítését a magánjogi szabályok alapján (rendszerint kártérítésre vagy jogalap nélküli gazdagodásra hivatkozással) követeli.

Az elhatárolási dilemma esetjoggal való szükségszerű együttélését már a Schlosser-riport előrevetítette az 1970-es években – méghozzá három fő okból fakadóan:

- (i) a közjog által szabályozott tevékenységi kör még a kontinentális jogrendszerekben is jelentősen eltér;
- (ii) a közjogi jogi személyek gyakorta szabadon választják eljárásuk formáját (bizonyos keretek között), valamint
- (iii) mindössze az állam és az attól független szervek közti jogviszony kapcsán tekinthető relatíve világosnak az elhatárolás.⁴⁵

Ezek az immanens bizonytalanságok pedig máig áthatják a joghatósági ügyekben meghozott döntéseket és azok jogirodalmi kritikáit is. Az egyes szakirodalmi szerzők lényegében két fő értelmezési séma szerint ítélik kezelhetőnek a fenti tényezőkből fakadó vitás szituációkat.

⁴³ Lásd például a már idézett *Eurocontrol* ügy, a *Rüffer* ügy vagy a *Préservatrice foncière* ügy tényállását.

⁴⁴ Az újabb ügyek közül a *Pula Parking* ügyet lehet leginkább rokonítani ezzel a szemlélettel.

⁴⁵ Schlosser 1979, 25-28. pont.

Egyes szerzők nagyobb megértést mutatnak a közjogi és magánjogi opciók közti választás esetén pusztán a *hatékonyági szempontok* érvényre juttatásának a közjogi jogalany oldaláról (figyelembe véve a polgári és kereskedelmi ügyekben született határozat más uniós tagállamban való elismerésének és végrehajtásának fokozott egyszerűségét), és lényegében akként érvelnek, hogy a lehető legkedvezőbb joghatósági, elismerési és végrehajtási rezsim biztosítandó az uniós szinten is közérdekű ügyeknek, így különösen a környezetvédelmi, versenyjogi és bizonyos adóügyeknek.⁴⁶

Más szerzők azonban a *jogbiztonság* (és azonbelül az *előreláthatóság*) elvétől vezérelve fokozott óvatosságra intenek akkor, ha a joghatósági szabályozás a vártnál szélesebb körben, a jogviszonyok messze tágabb körére vonatkozóan kerül(het)ne alkalmazásra, mint az a joghatósági rendeletek megalkotásakor, illetve a jogviszony létrejöttékor észszerűen előrelátható volt.⁴⁷ Mi több, ezek az aggályok a *félegyenlőség elvének a sérelmét is* felvetik. Egyrészt abban a tekintetben, amikor a joggyakorlat kizárólag az egyik fél javára szolgáló értelmezési zsinórmértékkel él, másrészt akkor, ha a joggyakorlat a közjogi jogalany számára lehetővé teszi, hogy igényét szabad választása szerint közjogi vagy magánjogi keretrendszerben érvényesítse.⁴⁸

IV. Gyakorlati példák és ellenpéldák a polgári és kereskedelmi ügyek körére az Európai Unió Bíróságának az esetjogából

Mindebből fakadóan változó intenzitású vitát váltottak ki az Európai Unió Bíróságának egyes ügyekben meghozott – a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmi kategóriájának az alkalmazhatóságát vagy éppen annak ellentétét megállapító – döntései a közjogi jogalany mint peres fél részvételével zajló ügyekben.

Az Európai Unió Bírósága az eddigi esetjog révén lényegében azt kísérelte meg, hogy a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma felől vitás vagy bizonytalan ügyeket egyfajta fokozati skálán helyezze el,

⁴⁶ Lásd pl. Betlem – Bernasconi 2006, 4. A szerzőpáros szerint már a *Rüffer* ítéletben megerősített Eurocontrol formula-értelmezés is a környezetvédelmi jog hatékony joghatósági, elismerési és végrehajtási rezsimjének gátjával szolgál. Ilyen álláspontot tükrözik Grusicnál is, azzal, hogy több alternatív igényérvényesítési metódus felvázolásával a negatív következmények súlyát is némileg tompítja, Grusic 2016, 199. Az állami szerepvállalástól függetlenül is rendre felmerül a *forum shopping* lehetősége, illetve annak kiszélesítése környezetvédelmi ügyekben, lásd pl. Spitzer – Burtscher: 2017, 150 skk. Lásd még a hatékonysági megközelítéshez Bull 2019.

⁴⁷ Ilyen előreláthatósági érvek merültek fel például a *Sunico* ügy kapcsán és a *Land Berlin vs. Sapir* ügy kapcsán, Collins 2014 és Requejo 2013.

⁴⁸ Vö. a *Fahnenbrock* ügy kritikájával: Van Calster, 2016, 38.

megkülönböztetve egymástól a világosan „polgári és kereskedelmi ügy”-nek minősülő ügyeket és a skála túlsó felén elhelyezkedő tisztán közjogi jogviszonyokat. Míg azonban a skála két végpontján elhelyezkedő eseteket illetően többé-kevésbé konszenzus uralkodik, addig a jogirodalom jóval kritikusabb az Európai Unó Bírósága által kialakított skála középtájára tartozó ügyekben.

Az alábbiakban a jelen tanulmány néhány jelentősebb ügy értelmezésével megkísérel rámutatni azokra a jellemző dilemmákra, amelyekre az Európai Unió Bírósága az eddigi ügyekben egyértelmű választ adott vagy legalábbis iránymutatással szolgált a felek és a tagállami bíróságok számára. A tanulmány három újabb ügy elemzésére fordít kiemelt figyelmet: a már említett *Land Berlin vs. Sapir*, a *Sunico* és a *Siemens* ügyekben kialakított elvi tételekre.

1. Fogyasztóvédelmi egyesület által, tisztességtelen ÁSZF alkalmazásától való eltiltás iránt indított ügyek

Világosan megállapíthatónak tartotta az Európai Unió Bírósága egy osztrák fogyasztóvédelmi egyesület által egy német vállalkozóval szemben tisztességtelen ÁSZF alkalmazásától való eltiltása iránt indított ügyben a „polgári és kereskedelmi ügy” kategóriája alá való tartozást (Henkel ügy). Jóllehet, e nézőpontot nem minden tagállam osztotta, figyelemmel a nem kormányzati, de közérdekű célt szolgáló civil szervezeteknek az egyes tagállamokban betöltött eltérő szerepkörére.⁴⁹ A fogyasztóvédelmi egyesület ugyanis nem volt az ÁSZF-et alkalmazó vállalkozással szerződő fél, és alapvetően közérdekűnek volt tekinthető az érdekvédelmi tevékenysége. Ám a közérdekű perbíróság előtti megindítását az Európai Unió Bírósága éppenhogy a közjogi jogkörök gyakorlásának hiányaként és ekként „polgári és kereskedelmi ügy”-ként interpretálta, és nem látott érdemi különbséget aközött, hogy egy egyesület vagy egyéb jogi érdekkal rendelkező harmadik személy indít keresetet a tisztességtelen ÁSZF alkalmazásától való eltiltás iránt.⁵⁰

⁴⁹ Lásd az Egyesült Királyság *Henkel* ügyben kifejtett álláspontját, a *Henkel* ügyben hozott ítélet, 25. pont. A *Henkel* ügyben kifejtett NGO-barát szemléletet ugyanakkor a jogirodalom környezetvédelmi ügyekben a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmát kiterjeszteni kívánók kifejezetten üdvözlnek, lásd pl. Grusic 2016, 202.

⁵⁰ *Henkel* ügyben hozott ítélet, 30. pont.

2. Értékpapír jogviták

A tagállam által kibocsátott értékpapírokból fakadó jogok érvényesítése iránt indított pereket az Európai Unió Bírósága szintúgy a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá szubsumálhatónak ítélte, és nem állapított meg olyan *differentia specificát*, amely rendszerint megkülönböztetné e jogvitákat a magánjogi társaságok által kibocsátott értékpapírokból eredő jogvitáktól.

Így a *Fahnenbrock* ügyben a kötvénytulajdonos német felperesek által a kötvénykibocsátó görög állammal szembeni eljárásban az Európai Unió Bírósága arra a következtetésre jutott, hogy a tagállam általi „kötvénykibocsátás nem feltételezi szükségszerűen a magánszemélyek közötti viszonyokban alkalmazandó szabályokon túlmenő hatalomgyakorlást. Ugyanis nem zárható ki, hogy valamely magánjogi jogi személy többek között kötvények kibocsátásán keresztül a piacról finanszírozza működését.”⁵¹ Ameddig pedig az állami értékpapír-kibocsátás piaci feltételek alapján zajlik, és nem egyoldalú állami hatalomgyakorlás leképezésére szolgál, a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá vonható marad az adott ügy tárgya is a *Fahnenbrock* ügyben hozott ítéletnek a tükrében.

E megközelítés pedig irányadó lehet még akkor is, ha a tagállam az általa kibocsátott kötvényekre vonatkozó szabályozást jogalkotás útján, tehát közhatalmi eszközei gyakorlása révén kísérli meg megváltoztatni. Az Európai Unió Bírósága szerint ugyanis a *jogalkotás ténye önmagában nem feltétlenül transzformálja közjogivá a jogviszonyt*. Ugyanis az eset konkrét körülményeihez képest a hivatkozott görög törvény megalkotása csak a kötvénycsomagok feltételeinek az újratárgyalását tette lehetővé a görög államot sújtó pénzügyi válság közepette, e lehetőség tényleges igénybevétele azonban – az ügyek döntő részében – a kötvénytulajdonosok többségének az elhatározásán, azaz elkülönült magánjogi aktuson alapulhatott.⁵²

A szakirodalom egy része ugyanakkor erősen szkeptikus a *Fahnenbrock*-formula gyakorlati alkalmazhatóságát illetően, mivel a formula megítélésük szerint figyelmen kívül hagyja a jogalkotónak a piaci viszonyok átrajzolásában betöltött aligha elhanyagolható szerepét, és nem segíti elő a jogbiztonság követelményének az érvényesülését.⁵³ Így egyes

⁵¹ A Bíróság 2015. június 11-i ítélete a C-226/13., C-245/13., C-247/13. és C-578/13. sz. *Fahnenbrock és társai vs. Görög Köztársaság* egyesített ügyekben, ECLI:EU:C:2015:383, 53. bekezdés.

⁵² *Fahnenbrock* ítélet, 56-57. bekezdés.

⁵³ Van Calster, 2016, 38.

szerzők – az állami közjogi cselekvés által indukált pillangóhatás helyett – elefánthatásról tesznek említést, még hozzá olyan elefánthatásról, amelynek megfelelő (kritikus) figyelembevételét az Európai Unió Bírósága elmulasztotta.⁵⁴

3. Parkolási jogviták

Az Európai Unió Bírósága parkolási díj behajtása iránti ügyben szintén egyértelműen megállapíthatónak vélte a polgári és kereskedelmi ügy létezését, még akkor is, ha

- (i) a felperesi parkolási társaság 100 %-os önkormányzati tulajdonban áll,
- (ii) a közterületi parkolás igazgatása és a parkolási díjak beszedése egyértelműen helyi közérdekű feladatnak minősül, és
- (iii) a parkolási társaságnak a város közterületi fizetős parkolóinak az igazgatására, felügyeletére, karbantartására, tisztítására, a parkolási díjak beszedésére, valamint az egyéb kapcsolódó feladatok ellátására vonatkozó jogköre az adott város polgármesterének a határozatán, azaz közhatalmi aktuson alapult.⁵⁵

Az Európai Unió Bírósága fontosnak tartotta azonban hangsúlyozni, hogy a döntése kizárólag a parkolási díj megfizetése mint reparatív szankció (nem pedig valamely represszív szankció alkalmazása) iránti keresetekre vonatkozik.⁵⁶ Az ügyben született főtanácsnoki indítvány pedig úgyszintén az előzetes döntéshozatallal érintett ügyben érvényesített követelés bírság, illetve büntetés jellegének a hiányát emelte ki.⁵⁷

Mindez külföldi elem megléte esetén a hazai joggyakorlat számára is iránymutatóként szolgálhat, ugyanis a hazai joggyakorlat alapján is rendre kérdéses a parkolási díj és (a rendszerint objektív alapon rendszeresített)

⁵⁴ Van Calster, 2016, 38.

⁵⁵ *Pula Parking* ügyben hozott ítélet, 15. bekezdés.

⁵⁶ A *Pula Parking* ügyben hozott ítélet, rendelkező rész, 1. pont. „[a] 1215/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 1. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az a végrehajtási eljárás, amelyet a valamely területi önkormányzat tulajdonában álló társaság egy másik tagállamban lakóhellyel rendelkező természetes személlyel szemben olyan közterületi parkolóban való parkolásból eredő, meg nem fizetett követelés behajtása érdekében kezdeményezett, amelynek az üzemeltetésére vonatkozó hatáskört az említett önkormányzat e társaságnak átengedte, és amely eljárás olyan követelésre vonatkozik, amely nem büntető jellegű, hanem csupán a nyújtott szolgáltatás ellenértékét képezi, e rendelet hatálya alá tartozik.”

⁵⁷ Michal Bobek főtanácsnok 2016. október 27. napján kelt indítványa a C-551/15. sz. *Pula Parking* ügyben, ECLI:EU:C:2016:825, 51. pont.

parkolási bírság érvényesítésének a pontos szabályozása és jogági hovatartozása.⁵⁸

4. Garancialevél

Egy francia biztosítótársasággal szemben a holland állam által megindított perben már az a kérdés merült fel, hogy a garantőr által tett garanciavállaláson alapuló, de kifejezetten más társaságok által meg nem fizetett adó és vámkötelezettségekre vonatkozó, az állam javára szóló garancia kikényszerítése tekinthető-e polgári és kereskedelmi ügynek (figyelemmel különösen arra, hogy az adó-, vám- és közigazgatási ügyek deklaráltan kívül esnek a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmán).

Az Európai Unió Bírósága – egyes tagállamok esetjogával szemben –⁵⁹ ez ügyben döntését arra alapította, hogy

- (i) a garancia rendszerint hárompólusú kereskedelmi jogviszony, és
- (ii) az előzetes döntéshozatali eljárással érintett garanciavállalás is a garantőr szabad elhatározásán, nem pedig jogszabály kötelező előírásán alapult,
- (iii) mi több, a garancia-jogviszony 30 napos felmondási idővel a garantőr által bármikor felmondható volt, így
- (iv) amennyiben a garanciavállalási szerződés konkrét rendelkezései sem feszítik szét ilyen esetben a kereskedelmi jogviszony által lehetővé tett kört,

akkor a jogvita polgári és kereskedelmi jellege megállapítható, annak ellenére, hogy az alapul fekvő biztosított jogviszony önmagában nem tartozna a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá.⁶⁰

5. Légiirányítási szolgáltatások díjának megfizetése, hajóroncs eltávolítása költségének megtérítése

Több esetben bizonyos jogszabályi kötelezettség okán kötelezően igénybeveendő szolgáltatási díjak megfizetése képezte jogvita tárgyát –

⁵⁸ Lásd ehhez a magyar belső tagállami anyagi jog alapján például az Alkotmánybíróság 109/2009. (XI. 18.) AB határozatában foglaltakat, az EBH2006. 1524. számon közzétett határozatot, az 1/2009. Közigazgatási-polgári jogegységi határozatot, a szakirodalom köréből Kisfaludi 2008, 15., Cséffai 2013. A Kúria Önkormányzati Tanácsa is több ügyben érintette a parkolási jogviszonyokat, így például a Köf.5018/2014. számú határozatában, a Köf.5014/2015/4. számú határozatában vagy a Köf.5007/2016/3. számú határozatban.

⁵⁹ Stone 2010, 23.

⁶⁰ A *Préservatrice foncière* ügyben hozott ítélet, 33-36. pont.

elsősorban a vízi közlekedéssel és a légi közlekedéssel összefüggő ügyekben, ahol jellemzően egy közjogi jogszabállyal kijelölt jogi személy nyújtja egyes személyek számára kötelezően igénybe veendő szolgáltatásait.

A már idézett LTU kontra Eurocontrol ügyben légiirányítási szolgáltatások díjával összefüggésben fektették le azt a korábban már idézett elvi tételt, miszerint, ha

(i) a közjogi jogalany szolgáltatásainak igénybevétele kötelező és kizárólagos módon valósul meg, és

(ii) a felek tartalomalakító szabadságukat nem tudják sem a szolgáltatás díjának meghatározása, sem a számítás módja, sem a beszedési eljárás tekintetében gyakorolni, hanem ezek egyoldalúan és a magánjogi jogalanytól függetlenül kerülnek meghatározásra,

akkor az adott igény érvényesítése kívül esik a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmán.⁶¹

Hasonló eredményre vezetett az Európai Unió Bíróságának előzetes döntéshozatali eljárása a Rüffer ügyben egy hajóroncs eltávolítási költségének megfizetésére való kötelezéssel összefüggésben, ahol a tagállami jog polgári bírósági útra mutató jogszabályi rendelkezésével szemben az Európai Unió Bírósága világosan rámutatott az uniós jog „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmának autonóm – és ezen esetkörre ki nem terjeszthető – értelmezésére.⁶²

6. Kárpótlási ügyek

Az Európai Unió Bírósága joghatósággal összefüggő esetjogának egyik kiemelt döntése a Lechouritou ügyben született, ahol a görög felperesek és a Németországi Szövetségi Köztársasággal mint alperessel szemben kárpótlás iránti igényvel léptek fel a német hadsereg cselekményei folytán a felperesek (mint jogutódok) által Görögország második világháború alatti megszállása során elszenvedett anyagi és erkölcsi károk miatt. Az Európai Unió Bírósága ebben az ügyben arra a következtetésre jutott, hogy a *„hadsereg által végzett műveletek az állami szuverenitás*

⁶¹ *Eurocontrol* ügyben hozott ítélet, 4. pont.

⁶² *Rüffer* ügyben hozott ítélet, rendelkező rész, 1. pont. Egyes szerzők, így Grusic szerint nincs valódi kontinuitás joggyakorlatban. A *Rüffer* ügyben hozott ítélet ugyanis ellentétes a *Sonntag* ügygel és a *Baten* ügygel, ahol a közjogi jogi személy és a magánjogi jogalany közti jogviszonyban már a közjogi jogalanyok a magánjogi jogalanyok közti jogviszonyokat meghaladó mértékű közjogi jogkör gyakorlása volt megkövetelt. Grusic 2016, 200-201.

jellegzetes kisugárzását képezik”, és ekként az állam közhatalomgyakorlásaként értelmezendők, így nem tartozhatnak a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmi körébe.⁶³

Jóllehet tehát önmagukban a háborús megszállással okozott károkért való kárpótlási igények nem tartoztak a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá, nem sokkal később a Land Berlin vs. Sapir ügyben a kárpótlás alaptalanul megfizetett részének a visszakövetelése azonban már polgári és kereskedelmi ügynek minősült az Európai Unió Bírósága eseti döntése alapján.⁶⁴

A Land Berlin vs. Sapir ügy tényállása szerint az önkényuralmi rendszer általi üldöztetések miatti kárpótlásról szóló törvény által létrehozott hatóság egy német állami szervet arra utasított, hogy kárpótlás céljából fizesse ki a károsultnak az érintett ingatlan adásvételéből származó vételár egy részét részben saját nevében, részben a Német Szövetségi Köztársaság nevében eljárva. Az eljáró szerv azonban ezen összeg helyett – tévedésből – a teljes vételárat átutalta a károsultnak, majd ezt követően bírósági úton kísérelte meg visszakövetelni a különbözetet, a német Polgári Törvénykönyv szerinti jogalap nélküli gazdagodás jogcímén.⁶⁵

Az Európai Unió Bírósága ebben az ügyben némileg saját korábbi esetjogával szembemenve elsősorban a tagállami (német) szabályozásnak (a nemzetiszocialista rendszer áldozatainak kárpótlására vonatkozó *Vermögensgesetz* és *Investitionsvorranggesetz* rendelkezéseinek) tulajdonított kiemelt szerepet. Az ítélet indokolása kifejtette, hogy a „polgári és kereskedelmi ügy” jelleg megállapítható, mivel a többlet visszatérítése a német jog alapján nem képezi részét a kapcsolódó közigazgatási eljárásnak, és a többlet visszatérítése szempontjából a jogosult (akár közjogi, akár magánjogi jogalany) semmilyen többletjogosítvánnyal nem rendelkezik. A fentiekén túl a hivatkozott tagállami szabályok valamennyi kárpótlási igénnyel terhelt ingatlan tulajdonosára azonos módon vonatkoztak, és azonos kárpótlási kötelezettséget írtak elő, *„függetlenül attól, hogy a kárpótlási igénnyel érintett ingatlan tulajdonosa magánszemély, vagy pedig állami szerv”*.⁶⁶

⁶³ *Lechouritou* ügyben hozott ítélet, 37. pont. A *Lechouritou* ügyben született ítéletet viszont dogmatikai szempontból komoly kritika érte, figyelemmel arra, hogy nem tett (kellően világos) különbséget a nemzetközi jogi értelemben vett joghatóság és nemzetközi magánjogi értelemben vett joghatóság között. Vö. Timár 2010, 57.

⁶⁴ *Land Berlin vs. Sapir* ügyben hozott ítélet, Rendelkező rész, 1. pont.

⁶⁵ *Land Berlin vs. Sapir* ügyben hozott ítélet, 17-22. pontok.

⁶⁶ *Land Berlin vs. Sapir* ügyben hozott ítélet, 35-36. pont.

Mindez azért is meglepő fordulat az indokolásban, mivel – mint az fentebb már említettem – az Európai Unió Bírósága az 1970-es évektől kezdődően a tagállami jogtól független értelmezés doktrínáját követte. Ez ügyben viszont mégsem a német anyagi és eljárásjogtól elszakadva járt el, és nem is a jogalap nélküli gazdagodás nemzeti jogok közös corpusából kitűnő sajátosságaira fókuszált, hanem némiképpen a német jog zárványszerű jogintézményeként tekintett a peresített igényre. Mindezek révén tehát az látszik megállapíthatónak, hogy az Európai Unió Bírósága nyitottnak mutatkozik arra, hogy olyan sajátos, szorosan egy-egy adott jogrendszerhez köthető igények létjogosultságát ismerje el, amelyek esetében az adott jogrendszer szabályainak kiemelt szerep juttatható a „polgári és kereskedelmi ügy” döntően nemzeti jogoktól független fogalmának értelmezése során.

Egyes szerzők azonban mindezt veszélyes tendenciaváltozásként értékelik a jogbiztonság és az előreláthatóság oldaláról, ugyanis ezáltal az uniós „polgári és kereskedelmi ügyekre” modellezett joghatósági szabályozás olyan ügyekben is alkalmazásra juthat, amely ügyekben sem a szabályozás céljából, sem a korábbi – jobbra következetes – esetjogból sem következne az alkalmazása.⁶⁷ Más szerzők pedig e döntést egyértelműen a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmának kiterjesztéseképpen értelmezték, ami megnyitotta a kaput a hasonlóképpen vitatott és az alábbiakban elemzendő Sunico ügy felé.⁶⁸

Mindez azonban nemcsak a korábbi esetjog egységes értelmezési alapelvei és az előreláthatóság, hanem a félegyenlőség követelménye felől is megkérdőjelezhető, hiszen így a túlfizetésben lévő állami szerv alaptalan gazdagodás megtérítése iránti igényét messze kedvezőbb (és kiszámíthatóbb) joghatósági környezetben érvényesítheti, mint a kárpótlás jogosultja a kárpótlási igényét. Ez az egyenlőtlenség pedig nemcsak a joghatósági szabályok, hanem a határozatok elismerése és végrehajtása terén is megmutatkozhat.

7. Kártérítés áfacsalásért mint polgári és kereskedelmi ügy?

A Sunico ügyben az kérdés merült fel, hogy polgári és kereskedelmi jogvitának minősülhet-e az angol adóhatóság adókijátszással okozott kár megtérítése iránt indított keresete azon dán székhelyű jogalannal szemben, aki az adott hozzáadottérték-adó („HÉA”) vonatkozásában az

⁶⁷ Ekként érvel a *Sunico* ügy kapcsán Collins 2014 és a *Land Berlin vs. Sapir* ügy kapcsán Requejo 2013.

⁶⁸ Hartley 2015, 39.

Egyesült Királyságban nem minősül adóalanynak, de a HÉA-kijátszásban, illetve –elkerülésben a felperes állítása szerint közreműködött és annak tényleges haszonélvezője volt.

Az angol adóhatóság keresetlevelében az angol jog egyik speciális kártérítési jogi tényállására, a jogellenes összejátszáshoz (*unlawful means conspiracy*) kapcsolódó jogellenes károkozásért vagy jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekményért (tort) fennálló felelősségre vonatkozó rendelkezéseire hivatkozott.

Az Európai Unió Bíróság ezzel összefüggésben három érdemi megállapítást tett:

- (i) az angol felperes keresetét kizárólag magánjogi jogszabályokra, nem pedig adójogi szabályokra alapította;
- (ii) az angol adójogi szabályok alapján az alperes egyébként sem lenne adóalanynak tekinthető;
- (iii) az angol adóhatóság a perrel összefüggésben nem gyakorol olyan közhatalmi jogosítványokat, amelyek eltérnek a magánszemélyek közötti viszonyokban alkalmazandó szabályoktól (különösen, mivel nem saját hatáskörben foglalta végrehajtható okiratba a követelését, és azt nem is saját hatáskörben hajtja végre, hanem annak érvényesítése érdekében bírósághoz fordult.)⁶⁹

A fenti sajátosságoknál fogva az Európai Unió Bírósága megállapította a polgári és kereskedelmi ügy fogalma alá vonhatóságot (jóllehet, ha maga az adóalany lett volna az alperes, a jogirodalom egy része szerint ellenkező kimenetel lett volna valószínűsíthető.)⁷⁰ Nehéz azonban nem észrevenni, hogy e megállapítások közvetve vagy közvetlenül mind az angol jogi szabályozáshoz kapcsolódnak. Így leginkább arra vezethetőek vissza, hogy az angol adójog az ügy tényállása szerint nem teremt meg az adóalanytól ezen adókötelezettség behajthatóságát, amely értelmezési szempont az Európai Unió Bíróság korábbi esetjoga alapján legfeljebb partikuláris szerephez juthatott volna. Felvethető viszont, hogy a korábbi esetjog alapján inkább az lett volna az adekvát kérdésfelvetésnek tekinthető, hogy a tagállamok olyan esetben, amikor az adott tagállam adójogi szabályai az adóelkerülésben, illetve –kijátszásban résztvevő személyekkel szemben nem adnak közjogi felhatalmazást az adóhiány megtérítésére, lehetővé kívánják-e tenni általános jelleggel a közjogi jogalany számára, hogy a magánjogi utat vegye igénybe a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá szubszumálható módon. Az ekként feltett kérdésre azonban az uniós esetjogból – álláspontunk szerint – inkább

⁶⁹ *Sunico* ügyben hozott ítélet, 36-40. pont.

⁷⁰ Így foglal állást például Hartley 2015, 41., Collins 2014 és szintén hasonlóképp érvel Westrik 2016, 86.

nemleges válasz lett volna kiolvasható, hiszen a Bizottság magánjogba injektált fellépéseivel szemben rendre komoly aggályokat fogalmazott meg a joggyakorlat.⁷¹

Az Európai Unió Bírósága azonban arra jutott, hogy a polgári és kereskedelmi jelleg a jelen jogvita kapcsán megállapítható, mivel az angol adóhatóság és a dán magánjogi jogalany közti jogviszony nem tekinthető közjogi jellegűnek. Tekintettel azonban arra, hogy az adóztatás minden esetben közjogi jogkörgyakorlásnak minősül, adójogi jogalkotás hiányában pedig nehezen értelmezhető, hogy az adóhiány okozása mennyiben minősülhetne jogellenes károkozó magatartásnak, továbbra is kérdéses a *Sunico* ügynek akár az önmagában, akár a korábbi joggyakorlat tükrében való értelmezése.

8. Versenyfelügyeleti bírság kamatának eljárás alá vonttól való visszakövetelése iránti igény

A *Sunico*-ítéletet követően nem sokkal egy másik, klasszikusan közjogi területen, a versenyjogi bíróságokkal összefüggésben járt el az Európai Unió Bírósága előzetes döntéshozatali eljárás keretében – úgyszintén a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá való szubszumálhatóságot vizsgálva (*Siemens* ügy). Ez ügyben a Fővárosi Ítéltábla fordult az Európai Unió Bíróságához a Gazdasági Versenyhivatal által az ausztriai székhelyű Siemens AG-vel szemben, jogalap nélküli gazdagodás megtérítése iránt indított, a magyar szabályok alapján polgári bíróságok előtt és polgári jogszabályok alapján folyamatban lévő ügyben.⁷²

Az ügy tényállása szerint a Gazdasági Versenyhivatal előbb komoly összegű versenyfelügyeleti bírsággal sújtotta a Siemens AG-t. A cég a magyar közigazgatási perjogi szabályokra tekintettel (a keresetindítás felfüggesztő hatálya hiányának okán) be is fizette e bírságot a versenyfelügyeleti határozat megszületését követően. Ezzel párhuzamosan azonban a Siemens AG keresetet indított a versenyügyben hozott közigazgatási határozat hatályon kívül helyezése, illetve a versenyfelügyeleti bírság mérséklése iránt a magyar közigazgatási bíróságok előtt. A közigazgatási perben eljáró bíróságok előbb elrendelték, hogy a Gazdasági Versenyhivatal a Siemens AG javára kamatokkal

⁷¹ Rokonítható ez a problémafelvetés a támogatási ügyekben megfogalmazott azon elvi aggállal, amely a közigazgatási szerv magánjogi és közjogi jogosítványait rendre összemósó jogalkalmazással szemben fellép. Lásd például Pedro Cruz Villalón főtanácsnok C-506/13. *P. Lito Maiefitiko Gynaikologiko kai Cheirurgiko Kentro AE kontra Európai Bizottság* ügyben 2015. június 24-én ismertetett indítványában foglalt aggályokat. ECLI:EU:C:2015:110., 67. pont.

⁷² *Siemens* ügyben hozott ítélet, 2. pont.

növelten fizesse vissza a jogsértő versenyfelügyeleti bírság jelentős részét. A végső fórumként eljáró Kúria azonban arra a következtetésre jutott, hogy a felülvizsgált határozat és az abban foglalt bírság mégsem jogsértő. E döntésre figyelemmel a Siemens AG ismét befizette a versenyfelügyeleti bírság összegét a Gazdasági Versenyhivatal részére, ám a korábban a részére megfizetett kamatok visszatérítésétől elzárkózott.⁷³

Mindezen előzményekre figyelemmel a Gazdasági Versenyhivatal Magyarországon indított pert a magyar jog szabályai szerinti jogalap nélküli gazdagodásra hivatkozással a korábban a Siemens AG javára megfizetett kamatok visszatérítése iránt.

Az Európai Unió Bírósága tehát a saját esetjogában felmerült kérdések sajátos kombinációjával szembesült:

- (i) hasonlóan a *Land Berlin vs. Sapir* ügghöz, itt is egy közigazgatási szerv kívánta levonni magánjogi szabályok alapján a magánjogi jogalany állítólagos jogalap nélküli gazdagodásának a polgári jogi következményeit, és magánjogi joghatósági szabályokra és magánjogi anyagi jogszabályokra hivatkozott (emlékeztetőképp a *Land Berlin* ügy a polgári és kereskedelmi ügy fogalma alá vonható volt);
- (ii) másrészt a *Sunico* ügyben a tagállami magánjogi szabályok relatíve könnyű felhívhatóságának a doktrínáját megerősítette az Európai Unió Bírósága, ahogyan azt a tételt is, hogy az adóeljárás mint közigazgatási eljárás és az adóhiány okozásában való közreműködés mint magánjogi jogviszony szeparálhatóak (emlékeztetőképp a *Sunico* ügyben is megállapítható volt a polgári és kereskedelmi ügy jelleg.)

Az Európai Unió Bírósága azonban a *Siemens* ügyben mégis arra a következtetésre jutott, hogy a versenyfelügyeleti bírság az eljárás alá vont részére előbb megfizetett, majd utóbb visszakövetelt kamata iránti követelés továbbra is megőrzi a versenyjogi jelleget, és ekként olyan közjogi jogkör-gyakorlásnak minősül, amely nem vonható a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá. Az alapeljárás tárgyát képező követelést ugyanis a Gazdasági Versenyhivatal nem tévedésből fizette ki a Siemens AG-nek (szemben a *Sunico* ügygel), hanem a kérdéses kamatkövetelés a Tpvt. 83. §-ának (5) bekezdése alapján keletkezett, és csak a hosszadalmas közigazgatási pereskedés eredményéhez képest változott a felek pozíciója, amely eljárások során a versenyfelügyeleti (azaz a „polgári

⁷³ A *Siemens* ügyben hozott ítélet, 14-19. pont.

és közigazgatási ügyek” körén kívüli) jellege mindvégig megmaradt a kamatkövetelésnek és a visszakövetelésének.⁷⁴

A *Siemens* ügyben hozott ítélet ezzel összefüggésben utalt arra is, hogy a jelen ügy tárgya mint következményi jellegű jogvita továbbra is szervesen kapcsolódik a megelőző közigazgatási eljáráshoz és az azt követő közigazgatási perhez, azaz a közjogi jellegű bírsághoz és az alapeljárás felei között e bírság jogszerűségét illetően fennálló nézetkülönbséghez. Az ítélet indokolása szerint tehát elválaszthatatlanul szoros kapcsolat állt fenn a korábbi közjogi jogkörgyakorlás és a későbbi igény érvényesítése között, ami nem tette lehetővé a jogvita polgári és kereskedelmi ügy fogalma alá való szubsumálhatóságát.

E döntés azonban jól szembeállítható a *Land Berlin vs. Sapir* és a *Sunico* ügyben született határozatokkal. Sem a *Land Berlin vs. Sapir*, sem a *Sunico* ügyben nem lehetett teljes egészében függetleníteni a tényállást a megelőző közigazgatási eljárásoktól (a kárpótlás megfizetésére irányuló közigazgatási eljárás eredményéhez képest lehetett csak bármely túlfizetés értelmezhető, ahogyan a HÉA-elkerülésben való közreműködés is HÉA-elkerülés megállapítását előfeltételezte). Ekként mindkét esetben hasonlóan szoros kapcsolat mutatkozott a közjogi jogkör gyakorlás (mint előzmények) és a polgári peres igényérvényesítés mint következményi eljárás között.

Mindezek ellenére az Európai Unió Bírósága ez ügyben fontosnak tartotta kiemelni, hogy a versenyfelügyeleti bírság kamatát érintő igények mégsem szeparálhatók szabadon az alapul fekvő ügy közigazgatási jellegétől, figyelemmel annak komplex közigazgatási jogi vonatkozásaira. Ekként a *Siemens* ügy akár válaszként is felfogható lehet az Európai Unió Bírósága újabb esetjogát ért kritikákra, és inkább a korábbi, hagyományosnak tekinthető felfogáshoz való visszatérésként értelmezhető (azzal, hogy a tagállami jog meghatározó sajátosságaira való kitékintés is az ítélet alapjául szolgált).⁷⁵

Mindezek alapján viszont továbbra sem jelenthető ki, hogy a jogbiztonságot favorizáló értelmezés nyert volna egyértelműen megerősítést, ugyanis az Európai Unió Bírósága saját ítéletét nem

⁷⁴ A *Siemens* ügyben hozott ítélet, 37-38. pont és a 41. pont.

⁷⁵ Lásd például a *Siemens* ügyben született ítélet, 16., 19., 36-37. pontjait. Még szembeszökőbb ez Nils Wahl főtanácsnok 2016. április 7-i indítványában a C:102/15. sz. *Gazdasági Versenyhivatal kontra Siemens Aktiengesellschaft Österreich* ügyben, ECLI:EU:C:2016:225, 39. pont „Konkrétabban a szóban forgó követelés a magyar jogra jellemző számos sajátosság kombinációja, melyek nevezetesen a következők: i.) a vitatott határozattal szemben előterjesztett felülvizsgálati kérelem nem függesztette fel e határozatot; ii.) a másodfokú közigazgatási bíróság eljárását követően a Gazdasági Versenyhivatal az említett rendelkezés értelmében köteles volt arra, hogy a visszafizetett bírság után a jegybanki alapkamat kétszeres összegének megfelelő kamatot fizessen a Siemensnek; és iii.) a Kúria határozata ex tunc hatályú.”

értelmezte a korábbi esetjog meghaladásaként, nem is fogalmazta meg elvi szinten a hasonló magánjogba injektált eljárásokkal szemben való fellépés szükségességét, és nem is határozott meg (egyelőre) olyan világos tesztet, amely a tisztán közigazgatási ügyeket a kapcsolódó polgári és kereskedelmi „következményi” eljárásoktól elhatárolná.

Ezen elhatárolási és jogalkalmazási bizonytalanságot pedig mi sem mutatja hitelesebben, hogy Nils Wahl főtanácsnok maga is erős kritikával illette a *Siemens* ügyben előterjesztett főtanácsnoki indítványában az Európai Unió Bíróságának a hasonló ügyekben kialakított joggyakorlatát, kifejtve, hogy az esetjog erősen kazuisztikus, és nem következik belőle egyértelműen, hogy a *Siemens* ügyet (és értelemszerűen a hasonló ügyeket) melyik értelmezési iránynak kedvezően kell és lehet eldönteni.⁷⁶

V. Következtetések

A fentiek alapján tehát a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmát érintő joghatósági esetjog tükröt tart annak a tendenciának, amelynek részeként az elmúlt mintegy fél évszázadban Európa-szerte felerősödött a közjogi jogalanyok és a magánjogi jogalanyok között az együttműködésnek számos atipikus vagy keresztülfekvő formája, és a hagyományos hatósági aktusokkal és alá-fölérendeltségre épülő jogviszonyokkal szemben előretört a polgári jog egyes jogintézményeire való hivatkozás a közjogi jogalanyok oldalán.

A „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmát érintő joghatósági bizonytalanságok azonban egyúttal arra is rávilágítanak, hogy e fejlődési irány előretörésével együtt mindinkább kérdésessé vált egyes magánjogi intézmények (így különösen a jogalap nélküli gazdagodás vagy a jogellenes károkozás) kiterjesztő értelmezésének a megengedhetősége a közjogi jogalany klasszikus felfogás szerint inkább közjogban gyökerező igényeinek az érvényesítése körében. Mindez egybevág már az 1970-es években Schlosser által megfogalmazott aggályokkal (és azok okaival) a joghatósági szabályozás nyitott kérdéseit illetően.

E szabályozásban (és a változó jogviszonyrendszerekben) rejülő dilemmákat pedig az Európai Unió Bírósága is mindössze az esetek szűk körében döntötte el oly módon, ami hosszútávra szóló, világos útmutatást jelenthet a jogkeresők számára. Míg ugyanis az értékpapír jogvitákban vagy tisztességtelen ÁSZF-perekben jól alkalmazhatónak mutatkozik a

⁷⁶ Nils Wahl főtanácsnok indítványa a *Siemens* ügyben, 35-36. pont.

„polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá tartozás tekintetében adott iránymutatás, addig az esetjog erősen kazuisztikus jelleget mutat a megelőző vagy párhuzamos közigazgatási eljárásokhoz kapcsolódó, polgári anyagi jogi szabályokat érintő jogvitákat illetően. Ezeknek a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalma alá vonhatósága kapcsán pedig mind a jogirodalomban, mind a joggyakorlatban erősen széttartó tendenciák azonosíthatóak – ideértve különösen a *Land Berlin vs. Sapir, Sunico* és a *Siemens* ügyben született ítéleteket és azok jogirodalmi visszhangját.

A változóban lévő joggyakorlatot két irányból is komoly kritika éri: a félegyenlőség és az előreláthatóság követelménye ugyanis rendre más eredményre vezet, mint az egyes ügyekben hallgatólagosan elfogadott vagy kifejezetten pártolt hatékonysági alapú szemlélet. A nemzeti jognak a kereset alapjára és a keresetindítás módjára vonatkozó szabályai expanziója pedig még töredezettebbé teszi a „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmának egyébként sem teljesen kiforrott esetjogát. Az elemzett ítéletek alapján ugyanis minél inkább tényállás-kötöttnek és a tagállami jog sajátosságait tükrözőnek mutatkozik egy-egy ügy, annál nagyobb szerep tulajdonítható az uniós jog autonóm értelmezése területére tartozó kérdésekben is specifikusan az érintett tagállam jogrendszeréhez köthető szempontoknak. E tagállam-specifikus szempontok (relatív) túlértékelése viszont a nemzetközi elemet hordozó jogvitákban okkal szolgáltatathat alapot az előreláthatóság hiányát sérelmező kritikának.

Figyelemmel tehát a joggyakorlat fenti bizonytalanságaira, a tagállami bíróságokra fokozott felelősség hárul, hogy e bizonytalanságot észleljék az eléjük kerülő ügyekben. Ezzel összefüggésben pedig további kötelezettséget jelent a tagállami bíróságok számára, hogy a vonatkozó (joghatósági) kérdéseiket megfelelően artikulálják az Európai Unió Bírósága felé, illetve előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezése hiányában maguk döntsék el kellő alaposággal e kérdéseket, ideértve, hogy e körben a jelen tanulmányban feltárt vizsgálati szempontokat is megfelelő súllyal érvényre juttassák.

Mindemellett a tagállami bíróságok szerepe az alkalmazandó jog megtalálása szempontjából is kiemelt jelentőségű. A jelenlegi joggyakorlat fényében ugyanis a tagállami jogi háttér beható ismerete elengedhetetlen, mivel a joggyakorlat alapján minél inkább tagállam-specifikusként feltüntethető egy-egy kérdés, annál inkább hajlamos a tagállami jog „polgári és kereskedelmi ügy” szemléletét preferáló döntést hozni az Európai Unió Bírósága, a tagállami jogoktól való független értelmezés elve ellenére. Így előzetes döntéshozatali eljárásra bocsátott kérdés esetén

sem pusztán a kérdés megfogalmazása, hanem a kapcsolódó ténybeli és jogi háttér kellően részletezett és lényeglátó feltárása is elengedhetetlen a tagállami bíróságok részéről.

Végezetül pedig nem maradhat említés nélkül, hogy a joggyakorlat „polgári és kereskedelmi ügy” fogalmát övező interpretációs bizonytalanságai végső soron a peres felek oldaláról jelentenek igen komoly kockázati tényezőt – mind a joghatósággal rendelkező fórum és az alkalmazandó uniós instrumentumok megtalálása terén, mind a határozatok elismerése és végrehajtása körében. Ez a kockázati tényező a gyakorlat nyelvére lefolytatva elhúzódó pertartamokban és a pereskedés megnövekedett anyagi terheiben ölthet testet. Ekként a legalapvetőbb perökonómiai szempontok is a jelenleginél kiforrottabb és előreláthatóbb fogalmi teszt kialakítása és propagálása felé mutatnak.

Felhasznált irodalom

Paul Beaumont – Burcu Yüksel: CJEU Civil and Commercial Cases IN: Paul Beaumont et al.: Cross-Border Litigation in Europe. Hart Publishing, Oxford, 2017

Gerrit Betlem – Christophe Bernasconi: European Private International Law, The Environment and Obstacles for Public Authorities. *Law Quarterly Review*, 2006. január

Henrik Bull: Autonomous Interpretation of ‘Civil and Commercial Matters’: Do Public Authorities’ Claims for Clean-up Costs for Pure Environmental Harm Qualify? *Oslo Law Review*, 6. évfolyam, 1. szám, 2019. május

Geert van Calster: European Private International Law. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2016

Lawrence Collins: The enforcement of foreign revenue laws. *Law Quarterly Review*, 2014 július

Elizabeth B. Crawford – Janeen M. Carruthers: Connection and coherence between and among European instruments in the private international law of obligations. *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 63, No. 1, 2014. január

Cséffai Attila Csaba: A Gyulai Törvényszék ítélete a várakozási díjból és pótdíjból eredő igényérvényesítésről. *Jogesetek Magyarázata*, 2013/3. szám

Demetrios I. Evrigenis – K.D. Kerameus: Report on the accession of the Hellenic Republic to the Community Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. *Official Journal*, 1986

Ugljesa Grusic: International Environmental Litigation in EU Courts: A Regulatory Perspective. *Yearbook of European Law*, Vol. 35, No. 1, 2016

Ugljesa Grusic: Unjust enrichment and the Brussels I Regulation. *International and Comparative Law Quarterly*, 2019

Aukje van Hoek: Collective labour law in the Brussels Ibis Regulation IN Peter Mankowski (szerk.): *Research Handbook on the Brussels Ibis Regulation*, Elgar Publishing, Cheltenham – Northampton, 2020

Trevor C. Hartley: *International Commercial Litigation: Text, Cases and Materials on Private International Law*. Cambridge University Press, Cambridge, 2015

P. Jenard: Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (Signed at Brussels, 27 September 1968). *Official Journal of the European Communities*, 1979

Inga Kačevska et al.: Practical Application of European Union Regulations Relating to European Union Level Procedure in Civil Cases: the Experience in Baltic States, Riga, Vilnius, Tallinn, 2012. https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/euroopa_liidu_tasandil_tsiviilk_ohutumenetlust_reguleerivate_maaruste_rakenduspraktika_balti_riikide_kogemus_kogu_uuring_inglise_keeles.pdf (2020. 11. 01.)

Kisfaludi András: A polgári jogi szerződés tárgya. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2008/3. szám

Ulrich Magnus – Peter Mankowski: *European Commentaries on Private International Law Brussels I Regulation*. Sellier, 2007

Pippa Rogerson: *Collier's Conflicts of Law*. Cambridge University Press, Cambridge, 2013

Marta Requejo: Should Brussels I Have Been Applied in "Land Berlin"? Some Thoughts on the Judgment of the ECJ from April 11th, As. C-645/11, 2013. május. <https://conflictoflaws.net/2013/should-brussels-i-have-been-applied-in-land-berlin-some-thoughts-on-the-judgment-of-the-ecj-from-april-11th-as-c-64511/> (2020. 11. 01.)

Peter Schlosser: Report on The Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain

and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice (Signed at Luxembourg, 9 October 1978) Official Journal of the European Communities, 1979

Martin Spitzer – Bernhard Burtscher: Liability for Climate Change: Cases, Challenges and Concepts. JETL 2017; 2017/2. szám

Peter Stone: EU Private International Law. Edward Elgar Publishing, Cheltenham – Northampton, 2010

Timár Kinga: Immunitás és joghatóság az Európai Bíróság aktuális gyakorlatában. *Jogi Tanulmányok*, 2010

P. Vlas, M. Zilinsky and F. Ibili: Civil Jurisdiction and Enforcement of Judgments in Europe. *Netherlands International Law Review*, 2005

Roel Westrik: Hidden Civil Law: How can you know what the applicable law is? Paris Legal Publishers, Zutphen, 2016

The concept of 'civil and commercial matters' in the case-law of the Court of Justice of the European Union relating to EU Regulations on jurisdiction – in light of contentious proceedings involving public persons as litigants

Summary

The present paper provides a brief overview of the concept of '*civil and commercial matters*' as established in the judicature of the CJEU relating to the EU-wide jurisdictional regime from the perspective of contentious procedures initiated by or against public persons. The author argues that the CJEU's case-law is rather contradicting than settled in this regard and does not consequentially reflect to the paradigmatic dilemma between the desirable level of foreseeability and the tendencies inspired by the effective protection of public interests. This paper also highlights that the confrontation of the aforementioned principles and further conceptual inconsistencies dominate the directions of EU jurisprudence – especially in light of the judgments rendered in the *Land Berlin vs. Sapir, Sunico* and *Siemens* cases, analyzed in details within the framework of this article.

II. RÉSZ
POLITIKATUDOMÁNYI TANULMÁNYOK